

ŽALČIO MOTĖ

Iš J. Kraševskio *Vytuolio raudos*

Ant pačio krašto, kur baigias Lietuva,
Ties pat sodos, gilus ežeras buvo.
Ten išvakarėms trys seserys skaistės,
Plaukydamos čystu* vandenėliu laistės,
Maudės, pliauškéjo,
Juokės, šnekėjo.
Jau mėnuo švietė gan ilgą valandą,
Kad prie savo baltų ėjo marškinėlių.
Ko taip sušuko, ko taip nusigando
Eglė, gražiausia tarp mergelių?
– Kas man čia nutiko, veizėkit**, seselės!
Marškiniai gulėjo ant žalios žolelės,
Žaltys ing*** rankovę įlindo,
Šnibžda susimetęs ing rindą.
Kuomi apsiliksiu, kaip jį išvartyti,
Kas man čia padėtų žaltį išbaidyti?
– Medžiu užmušiu! – sakė vyresnioji.
– Akmeniu nudaušiu! – tarė mažesnioji.
O prieit visos bijojo,
Nieko nepadare,
Žalčio neišvarė;
Stovėjo, veizėjo,
Iš baimės drebėjo,
Labiausiai Eglė gražioji.
Žaltys, rankovėj gulėdams,
Tarė Eglei šnibždėdams:
– Tuojau išeisiu, jei tu žodį duosi,
Jog mano miela motė**** būsi.

Eglė nusigando, galvelę nuleido,
Nuliūdo ant skaisčio veido:
O dievaičiai, kas nutiko?
Tyčiotis žaltys užniko!
Išeik, žalty, nejuokuok,
Marškinėlius atiduok,

---

* Čystas – švarus, grynas. (Red.)

** Veizėti – žiūrėti. (Red.)

*** Ing – į. (Red.)

**** Motė – žmona, pati. (Red.)

Visa jau drebu nuog* šalčio! –
Taip Eglė maldavo žalčio.

O žaltys, galvą kratydamas,
Vėl šnibžda Eglei sakydamas:
– Ištark žodį, žodelį vieną,
Jog būsi mano rytoj dieną. –
– Tatušiai išrinks man vyrą,
Tai anų dalykas yra.
Atduok, žalty, marškinėlius,
Laikas grįžti ing namelius. –
Vėl žaltys, galvą kratydamas,
Taip šnibžda Eglei sakydamas:
– Ištark žodį, žodelį vieną,
Jog mano būsi rytoj dieną. –

Eglė gaudžiai verkti pradėjo,
Ašaras pylė, visa drebėjo.
Vyresnioji sako ing ausį:
– Duok jam žodį, nebijokis,
Prižadėk, pasityčiokis,
Lig marškinėlius išgausi. –
Tokie juokai Eglei tinka.
– Tavo būsiu, – žodžiu tarė
Ir džiaugsmą žalčiui padarė,
O jis iš rankovės išslinko.

Namo sugrįžus, Eglė dejuoja
Ir per kiaurą naktį akių neuždarė,
O kad dūmodama**, ką vakar padarė,
Išgirdo sakant: „Piršliai važiuoja!“,
Kaimoj***, vargšė, pasislėpė.

Trys žalčiai ing kiemą įgrumėjo, –
Galvas pakėlę, geldoj sėdėjo.
Vyriausias piršlys, vos tik atvykęs,
Sveikina tėvus kieme patikęs
Ir tokiais žodžiais atsiliepė:
– Jūsų mylistos atėjom maldauti –
Žalčiui Eglę turim nuvedlauti*.
Seserys tą girdėjo,
Kad tekėt žadėjo.

---

* Nuog – nuo. (Red.)

** Dūmoti – mąstyti, galvoti. (Red.)

*** Kaima – sodžius. (Red.)

* Nuvedlauti – nuvežti, nugabenti. (Red.)

Kaip žadėjo, teišpildo,
Te žalčiui širdies negildo.
Nieko neb'veiks,
Ištekėt reiks.
Palaiminkit dukraitę,
Atduokit mums mergaitę. –

Tėvai nuliūdę sakė raudodami:
– Egle nabage**, ką padarei!
Kam žalčiui žodj ištarei!
Ar tas gal būti, ar gal nutikti
Mergelei žalčio mote palikti?
Bėg prie susiedės***, rodos**** ieškodami:
– Ragutiene! ką padarysim,
Kaip nuog piršlių atsikratysim?
Senutė galvą kasė, dūmojo
Ir tokią rodą papasakojo:
– Bepigu žalčio neapgauti,
Duktės vietoj žąsį nuvedlauti. –

Tėvai, gerą rodą gavę,
Baltą žąsį piršliams davė.
Piršliai geldoj pasodino,
Išvedlavo, išbogino****,
Visą sodą pravažiavo
Kuo linksmesniai, kuo greitesniai,
Bet, važiuojant jiems tolesniai,
Gegužėlė užkukavo:
– Kukū! kukū! kukū!
Piršliai, apsigavot,
Baltą žąsį gavot!
O žalčio mieliausioji
Kambrėj pasikavojo*.
Motušė, tėvaitis
Nedavė dukraitės.
Grįžkit, jauną parvedlaukit,
Veizėkit, neapsigaukit!
Kukū! kukū! kukū! –
Sugrįžo kaip važiavę,
Vėl ing kiemą įbruzdėjo,
Metė žąsį pagavę

** Nabagas – vargšas. (Red.)

*** Susiedė – kaimynė. (Red.)

**** Roda – patarimas. (Red.)

***** Išboginti – išvežti, išgabenti. (Red.)

* Pasikavoti – pasislėpti. (Red.)

Ir rūgodami** kalbėjo:

– Atvažiovom žalčio jaunosios,
Dukrelės jūsų gražiosios.
Palaiminkit dukraitę,
Atduokit mums mergaitę. –
Tėvai susigėdę,
Nuliūdę raudojo:
– Pagelbėk, susiede,
Vėl piršliai užniko.

Senė padūmojo:
– Žąsis nenuvyko,
Mažu*** neapgavę,
Duokit baltą avį.
Apgaukit iš naujo,
Avį teveldlauja! –

Tėvai avį įsodino,
Piršliai greitai išbogino.
Visą sodą pravažiavo
Kuo linksmesniai, kuo greitesniai,
Bet, važiuojant jiems tolesniai,
Gegužėlė užkukavo:
– Kukū! kukū! kukū!
Piršliai, apsigavot,
Baltą avį gavot!
O žalčio mieliausioji
Kambrėj pasikavojo.
Bijojo tėvaičiai
Atduoti mergaitę.
Grįžkit jauną parvedlauti,
Neleiskit savęs apgauti!
Kukū! kukū! kukū! –
Ir vėl piršliai įvažiavo,
Sugrįžę dukters geidavo,
Avį išmetė, ištraukė
Ir vėl rūgodami laukė.

Tėvai vėl raudojo,
Labai susigėdę:
– Nelaimė nutiko,
Vėl piršliai užniko.
Pagelbėk, susiede! –

** Rūgoti – pykti, barti, priekaištauti. (Red.)

*** Mažu – gal. (Red.)

Senė sudūmojo:
– Avis negeliavo*,
Piršliai grįžti gavo.
Apgaukit iš naujo,
Karvę tevedlauja! –

Tėvai karvę įsodino,
Piršliai veikiai išbogino.
Visą sodą pravažiavo
Kuo linksmesniai, kuo greitesniai,
Bet, važiuojant jiems tolesniai,
Gegužėlė sukukavo:
– Kukū! kukū! kukū!
Piršliai, apsigavot,
Baltą karvę gavot!
O žalčio mieliausioji
Kambrėj pasikavojo.
Bijojo tėvaičiai
Atduoti mergaitę.
Grįžkit jauną parvedlauti,
Neleiskit savęs apgauti:
Kukū! kukū! kukū! –

Baisiais žodžiais gramzdėdami,
Piršliai grįžo skubėdami,
Karvę stūmė supykę,
Bara tėvus užnikę:
– Neprider jums vyliauti*,
Nedorai žaltį apgauti! –

Tėvai vėl raudojo:
– Pagelbėk, susiede! –
Senė sudūmojo:
– Ką gi čia daryti?
Kaip atsikratyti?
Atduokit išrėdę**
Dukterį vyriausią,
Ne Eglę mieliausią.

Tėvai duktę įsodino,
Piršliai veikiai išbogino.
Visą sodą pravažiavo
Kuo linksmesniai, kuo greitesniai,

---

* Negeliuoti – netikti. (Red.)

* Vyliauti – apgaudinėti. (Red.)

** Išrėdyti – išpuošti, išdabinti. (Red.)

Bet, važiuojant jiems tolesniai,
Vėl gegužė sukukavo:
– Kukū! kukū! kukū!
Piršliai apsigavot,
Vyresniąją gavot!
Žalčio mieliausioji
Kambrėj pasikavojo.
Grįžkit jauną parvedlauti,
Neleiskit savęs apgauti!
Kukū! kukū! kukū! –

Ir vėl piršliai rūgodami
Grįžta ing kiemą šaukdami.
Duknę stūmė supykę,
Tėvus barė užnikę:
– Atimkit vyresnę dukraitę,
Duokit žadėtą mergaitę!
Negut* nebūsime žalčiais,
Visos Lietuvos dievaičiais,
Kad apgaules dovanosim,
Smarkiai baisiai nekorosim**!
Vandeniui laukai aptvins,
Giedra javus išgaišins,
Galvijus vilkai išpjaus,
Vėjai namus išgriaus.
Liaukitės suvedžioti,
Atiduokit žalčiui motę. –
Tėvai gaudžiai raudojo:
Duoti Eglę ar neduoti,
Ar negal jos išvaduoti?
Ar čia leisti, ar neleisti,
Ar negal kaip išsimelsti?
Apverkę, apraudoję,
Išleido mylimąją.
Piršliai geldoj pasodino,
Išvedlavo, išbogino.
Jau nebsugrįžo iš kelio,
Linksmi sodą pravažiavo,
O margoji gegužėlė
Bevažiuojant sukukavo:
– Kukū! kukū! kukū!
Piršliai, greitai važiuokit,
Vyriui motę atduokit!
Skubėkit ant vakarėlio,

---

* Negut – negu. Čia: nes. (Red.)

** Nekoroti – nenubausti. (Red.)

Ant pat dugno ežerėlio.
Kukū! Eglė, ašaras pildama,
Ant ežero veizėdama,
Graudžiai verkė, raudojo.
O piršliai apsistoję
Išsodino, išrėdė,
Jauną motę žalčiui vedė.
Vyras linksmai ją sutiko,
Eglės širdžiai įtiko:
Nebuvo žaltys, bet jaunikaitis,
Skaistus, gražus vandenio dievaitis.

— — — — —
Per penkerius metus linksmai, meilingai
Eglė su vyru gyveno laimingai.
Sidabro namus vandenyj turėjo
Ir iš čysto aukso rūbais dėvėjo.
Dukart penkeri dar metai praėjo,
Jau Eglei ilgu – laimė įkyrėjo;
Labai nuliūdo, rūpestį pažino,
Nors trejetą gražių vaikų paaugino.
Ir ilgėdamos raudojo,
Jaunas dienas minavojo*:
Savo sodoj senus butus
Ir darželyj žalias rūtas.
Minavojo seserėles,
Pylė graudžias ašarėles.
Gaila tėvo, motušėlės,
Gaila brolių, giminėlės.
Ko tik geidė, vis turėjo,
Bet gert valgyt nenorėjo.
Ir raudojo ilgėdama,
Ant namelių minėdama.
Nebveizd nabagė nei vaikų, nei vyro,
Ir didi turtai nebmalonūs yra,
Nenor sidabro bute karaliauti,
Kai užsigeidė ing vaišes keliauti.
Idant išleistų, nuo daikto meldė vyro,
O vyrs vis sako: „Dar laikas teb'yra“ –
Ir rytą po ryto, dieną po dienos
Atguldo**, nenor leisti motės jaunos.
Keletą metų dar lūkėjo,
Bet ir laukti įkyrėjo.

– Leisk gi, – tarė, – paviešėti,

---

* Minavoti – minėti. (Red.)

** Atguldyti – delsti. (Red.)

Išvažiuoti, pažmonėti,
Giminėlę aplankyti,
Savus namus pamatyti.
Niekad tavęs neužmiršiu,
Trečioj dienoj vėl sugrįšiu. –

Vyrs, jos neb'nuturėdams,
Nesumano, kaip vilioti,
Ir, išleisti žadėdams,
Kurpeles, iš plieno nukaltas, –
Darbą Krugio ir Budraičių,
Kalvių, Lietuvos dievaičių, –
Liepė pirm nunešioti,
Apavęs jos kojeles baltas.
Eglė apauta nuliūdnejo,
Visą dieną kurpeles dėvėjo.
Nuavusi išbogino,
Karštoj ugnij išdegino.
Plieno korpės sutrynėjo,
Ing gelžūnes sutrupėjo.

– Šit nudėvėjau korpelius,
Jau dabar man laikas yra
Aplankyti mano tėvelius, –
Taip tarė Eglė prie vyro.
Vaikus puošė, galvą šukavo
Ir duoną kepti keliui rokavo*.

Vyras, rūstingai veizėdams,
Rūgojo Eglę kalbėdams:
– Kaip iškepsi, numanyk.
Visus indus sudaužiau
Ir vandenį paskandžiau.
Geriau namie pasilik
Ar rėčiu miltus sijok,
Rėčiu vandenį nešiok. –
Eglė galvą suko,
Bet neilgai truko:
Baltus miltus prasijojo,
Rėčio dugną užtapnojo.
Užtapnojus ir užlaisčius,
Nei lašelio neišlaisčius,
Prinešė vandens duonelei
Ir įmaišė duonkepėlėj.
Raugis nuvyko, ko begeisti?

---

* Rokuoti – čia: galvoti, planuoti. (Red.)

Namus parėdė, vaikus apdarė*.
Nors vyras pyko ir rūščiai barė,
Vienok** turėjo išleisti.

Išleisdams verkė, bučiavo
Savo motę, vaikus savo.
Ir išleidęs dar lydėjo
Ir pačiai savo kalbėjo: –
Kad iš vaišių namo grįši,
Krašte ežero stovėdama,
Tris kartus mane vadinsi,
Tuos žodžius aiškiai ištardama:

„Žalty vyre, žalty vyreli!
Atsiirk ing kraštelį.
Jei dar gyvą rasti turiu,
Te ant pieno putų žiūriu;
Bet jei nebyvo geidauju,
Vilnis teraudonuoja krauju.“ –

Kas tai džiaugsmo, sveikinimos,
Kas giminės linksminimos,
Kas žingeidžių teiravimo,
Kas klausimo, rokavimo,
Kada apverktą, apgailėtą
Eglę, nuog visų mylėtą,
Išgirdo, jog viena be vyro,
Su vaikais tik pas tėvus yra.
Tris dienas viešėt žadėjo,
Visi ją regėt norėjo.
Išviešėjus tris nedėlias***,
Nebket**** ilgesniai viešėti,
Bet nuog savo giminėlės
Ar malonu išskubėti!

– Dar tris dienas paviešėsi, –
Kalbina tėvai, seserėlės:
– Vėl neveikiai beregėsi
Savo namų giminėlės.
Eglė tėvų pagailėjo
Ir tris dienas dar viešėjo.

---

* Apdaryti – apvilkti. (Red.)

** Vienok – vis dėlto. (Red.)

*** Nedėlia – savaitė. (Red.)

**** Nebket – nebetetino. (Red.)

Broliai vakarą keliavo
Ing žalią girią nakvoti;
Eglės vaikelį pagavo,
Kalbina draugėj nujoti.
Ir išsivežė vyresnį
Kuo tolesniai, kuo atstesniai.

Pakalnėj ugnį sukūrė,
Patys ant žemės sugulė,
Vaikelį glostė, bučiavo,
Klausinėjo ir teiravo.
– Kad motušė vyro šauks,
Ar jis ant vandens išplauks?
Kad iš vaišių namo vyks,
Kaip žaltys Eglę sutiks?
Ką motušė tad sakys?
Kaip tėtūšis atsakys? –
Bet vaiks, rankeles sudėjęs,
Sakės nieko negirdėjęs,
Verkė, galvelę kratydams,
Ir teisinis, taip sakydams:
– Nežinau nieko, dėdaitės,
Pasiklauskit motušaitės! –

– Tu, vaike, turi žinoti,
Bet nenori pasakoti.
Sakyk! Mes tavęs neguosim,
Ilgai su tavim nejuokuosim.
Tuoju rykščių prikaposim,
Negailėdamies nutvosim! –
Ir vėl sakė: – Dėdaitės,
Klauskitės motušaitės. –
Rykščių dešimtį šluotų prikapojo,
Veltui nabagą nuplakė, nutvojo:
Vaikelis nieko nepapasakojo,
Norint vis', ko dėdės klausė, žinojo.
Pagrįžus ant ryto meto iš miško,
Nabags tylėjo išsigandęs,
Liežuvį dantim užsikandęs,
Nors akys raudonos, veidas išblyško.
Eglė gailėjo ir žodžiais meilingais
Klausė: – Ko užverktas turi akeles? –
– Kursčiau laužą girioj medžiais dervingais,
Vėjs dūmus blaškė, liejos ašarėlės. –
Broliai mažesnį vaiką išviliojo,
Vėl veltui nabagą plakė, tvojo:
Kaip tėvą vadint, nepapasakojo,

Noris vis', ko dėdės klausė, žinojo.
Ir privilegiją pagavo mergelę,
O nusivežę ing žalią girelę,
Vėl teiravos, klausinėjo.
Mergelė ilgai tylėjo,
Bet, jau rykštes matydama,
Vis' pasakė drebedama.
Broliai, žinią išgavę,
Bėgo dalgius pagavę,
Paežerėj apsistojo,
Balsu Eglės taip viliojo:

– Žalty vyre, žalty vyreli,
Atsiirk ing kraštelį.
Jei dar gyvą rasti turiu,
Te ant pieno putų žiūriu;
Bet jei nebyvo geidauju,
Vilnis teraudonuoja krauju. –

Ežero vilnys nutilo,
Ir pieno putos sukilo.
Putose žaltys išplaukė,
Kur mieliausia motė šaukė.
Ant krašto broliai apstojo,
Dalgiais žaltį sukapojo.
Trys dienos vaišių pratįso,
Ilgiau viešėti neb'drįso.
Eglė ir pas tėvus ilgėjo,
Sugrįžti pas vyrą skubėjo,
Kuo greičiausiai važiavo.
Ir, ant krašto stovėdama,
Ing ežerą veizėdama,
Vyro šaukė, geidavo:
– Žalty vyre, žalty vyreli!
Atsiirk ing kraštelį.
Jei dar gyvą rasti turiu,
Te ant pieno putų žiūriu;
Bet jei nebyvo geidauju,
Vilnis teraudonuoja krauju. –
Bet vanduo nenutilo,
Kraujo vilnis sukilo,
Ir iš gilumo vandens balsas kalbėjo:
– Broliai tavo kraują vyro praliejo.
Eglė su vaikais gaudžiai raudėjo,
Verkdama rankas laužė, vaitojo:
– Kokia man liūdna diena,
Kurgi aš dingsiu viena?

Nelaimė sunki sutiko,
Vaikai našlaičiais paliko.
Ką turiu našle ant svieto* žūti,
Verčiau su vaikais tuojau pražūti! –

Vos tiktai tuos žodžius tarė,
Dievai juos medžiais padarė.
Ir Eglė tarp vaikų drauge
Ing juodą žemę įaugo:
Kur buvo baltos rankelės,
Nulinko žalios šakelės.
Vyresnis augo ažuolėliu,
Mažesnis kietu uoseliu, –
Tvirti, nesibijo vėjo.
O mažiausioji mergelė
Pavirto ing epušėlę
Ir baltais lapais drebėjo.

Karolina Pronievska
1856 metai

Iš lenkų kalbos vertė Karolina Praniauskaitė

Ant upės krašto blindelė auga, parengė Regina Mikšytė, Vilnius: Vaga, 1987, p. 42–59.

---

* Svietas – pasaulis, žemė. (Red.)